

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 4, 2007-2008

КАК Е ВЪЗМОЖНА ДИСЦИПЛИНАТА В ПУБЛИЧНИТЕ
ПРОСТРАНСТВА? ВИДИМИТЕ И НЕВИДИМИТЕ
СОЦИАЛНИ РЕГУЛАТОРИ В ПРОСТРАНСТВОТО НА
ГАРАТА

Катерина Бонева

Курсова работа по дисциплината "Социология на Социалното Регулиране"

Ръководител: ас. Петя Лазарова

В настоящата разработка ще се опитам да отговоря на въпроса как можем да говорим за дисциплинираност в публичните пространства и как тя става възможна. Какви са видовете власт в тези пространства и по какъв начин регулират действията на индивидите?

Обект на анализ е гарата като вид публично пространство. Целта ми е да открия видимите и невидимите властови регулатори в това пространство и да покажа как действат. Ударението ще поставя върху това как правилата и нормите, които регулират действията на индивида в това пространство, се оглеждат в публичните вещи, които го изграждат; как артефактивните атрибути на гарата дисциплинират, като налагат непрекъснато самонаблюдение и саморегулация над поведението на субектите и как тези вещи правят възможно изграждането у индивидите на механизми за самоконтрол и самопринуда.

Под „гара” тук ще разбирам големите гарови центрове и най-вече централните жп гари, намиращи се в столиците и в по-големите градове.

Уводна част

Първата гара в света е построена в Англия на 15 септември 1830г. и свързва Ливърпул с Манчестър. В началото железопътният транспорт се е използвал в по-голямата си част за превоз на товари, което обяснява и липсата на артефакти в пространството на гарата, които да регулират поведението на индивидите. В САЩ и Русия първите железници са ползвани главно за превоз на дървен материал и товари с битов характер. С течение на времето се изграждат множество железопътни линии и се появява услугата „превоз на пътници”, което налага залагането на социални регулатори в гаровото пространство. Хората все повече започнали да предпочитат използването на този вид транспорт заради бързината на влаковете, удобството и най-вече спестяването на средства, което довежда до създаването и обособяването на публичното пространство на гарата като такова. В модерността гарата придобива своята публичност като „най-посещаваното място”.

1. Какво представлява гарата като публично пространство?

Юнгер Хабермас в „Структурни изменения на публичността“ определя като „публични“, онези „организации, които са достъпни за всички“¹. В този смисъл гарата е едно от „най-публичните“ пространства, тъй като всеки индивид има възможността свободно да влезе и да излезе от него, тъй като за вход или за изход не е необходимо субектът да представи идентифициращи го документи – лична карта, жп карта, задграничен паспорт и пр.

Освен че е общодостъпна за всички, гарата е публично място, тъй като е и транзитна зона. Доказателство за това е големия брой от хора, които минават през нея за един ден. Например през гарата на Финландия, дневният поток от минувачи е приблизително 200 000 души дневно. Това прави железопътната гара на Финландия най-посещаваната сграда във страната. „The station is used by approximately 200,000 passengers per day, making it Finland's most-visited building.“²

Гарата представлява затворено пространство, през което пристигащите и заминаващи пътници преминават. Тя за тях е преходна зона, междинен пункт и те влизат в нея, за да излязат. Пътникът е едно непрекъснато движещо се, бързащо тяло. От една страна да не изпусне влака, когато заминава и от друга - да се прибере у дома, когато се завърне.

Успоредно с това обаче гарата е място и на статичното, недвижещото се тяло, на чакащите и принудително бездействащите, тези, които се чудят как да убият времето.

Освен това тя е и пространство, в което са намерили убежище и онези, които няма къде да се приберат – бездомниците, скитащите се, тези, които не притежават достъп, но не до публичните, а до частните пространства.

Гаровото пространство е едновременно на всички и на никой. Тя е дотолкова „на всички“, колкото индивидът се стреми към нейното използване, към нейното употребяване като преходно място и става ничия с неговото напускане. Индивидът може „да я притежава“, но само спазвайки правилата зададени му от нея и съобразявайки се с границите, задаващи му се от нея като регулатор в публичното пространство.

A. Невидими социални регулатори в пространството на гарата

¹ Юнгер Хабермас, „Структурни изменения на публичността“, стр. 53

² http://en.wikipedia.org/wiki/Helsinki_Central_railway_station

Тук целта ми е да открия невидимите социални регулатори в пространството на гарата и да покажа как те действат.

2. Видове власт в публичното пространство на гарата

В тази част ще разкрия какви са механизмите на власт, които действат в публичното пространство на гарата и ще отговоря на въпроса как може да говорим за дисциплина в публичното пространство на гарата и как се реализира тя.

2.1. Публична власт в пространство на гарата

Публичната власт не е явна и не може да бъде видяна. Образът на един „невидим“ гарантира спазването на господстващата Норма, ред и дисциплина. Властта в публичното пространство е анонимна. Тя е власт приета на доверие. Публичната власт има контрол над всички, които се намират в това пространство.

Публичният субект носи в себе си Нормата, той я е интериоризирал, възплътил я е в собственото си тяло и тя е станала неделима част от него. В публичното пространство властващата Норма е всеобщосподелена от всички участници, обитаващи това място и те се държат така, сякаш предварително са се договорили и съгласували поведението си един с друг. Индивидът в публичното пространство приема другите за свои аналог, както и те него. По този начин дисциплинарната власт съществува в публичното пространство незабележимо. Нейният механизъм е скрит, неосезаем.

2.2. Властта на публичната вещь в пространството на гарата

Публичните вещи са подръчни уреди, с които се борави. Те са един вид натрапени предмети, които индивидът има възможност да употреби във времето, когато се намира в пространството на гарата. Тялото на субекта не се противопоставя на публичните вещи. Те го „поемат“ и предзадават движенията, позите и действията на личността. Тялото „полепва“ по артефактите, то им „пасва“.

Тази „съгласуваност“ между публичното тяло и обкръжаващия го вещен свят е следствие от невидими дисциплинарни действия.

Публичната Норма е възплътена в артефактивната структура на публичното пространство неосезаемо. Вещта дисциплинира неявно като предзадава движенията и положенията на тялото на индивида.

Типичните вещи, с които гарата регулира индивида са пейките, лампите, прозорците, часовниците, електрическите врати, ескалаторите, информационните табла и

табели, указващи най-прекия път и всички онези артефакти, до който човек е задължен да се докосне, преминавайки през гарата и ставайки част от нейната публичност.

2.2.1. Външна артефактична структура на гарата

В тази част ще разгледам конкретно външната архитектура на гарите и ще покажа как тя дисциплинира индивида.

Стените

Изграждането на големи, плътни стени и зидове е било с цел поставянето на ясна граница между пространството вън и пространството вътре. Стената обособява рамките на вътрешното пространство, затваря го и го прави незабележимо за външния свят. Тези, които се намират вътре са невидими за тези, които са отвън и обратно. Дебелите и високи стени ограждат пространството и „правят възможен един вътрешен, детайлизиран и разчленен надзор – да бъдат направени видими онези, които се намират вътре. Това е проблематика на една архитектура, която трябва да бъде оператор за преобразуването на индивидите. Да действа върху онези, които приютява, да ограничава тяхното поведение, да довежда до ефектите на властта, да ги предоставя на едно познание, да ги модифицира. Зидовете могат да направят човека покорен и познаваем”³.

Прозорците (прозрачното пространство)

Днес тази схема на затварянето и на плътното заграждане на стените в гарата се заема от прозрачното пространство. В модерната гара стените са стъклени, което позволява субектът да може да бъде наблюдаван двустранно - както вън от гарата, така и вътре в нея. По този начин публичният индивид в пространството на гарата се намира в един своеобразен Паноптикум, който позволява той да бъде гледан от всички страни във всеки един момент. Поради тази причина отделната личност „изгражда онзи обществен механизъм, който го привиква още от малък към постоянно и точно регулирано поведение, чрез което в него се образува по-стабилен, в повечето случаи автоматично работещ механизъм за самоконтрол”⁴.

Но освен, че е наблюдаван, субектът и наблюдава. Той има възможността да вижда както това, което става в пространството на гарата, така и извън него. По този

³ Фуко, „Надзор и наказание”, стр. 177

⁴ Н. Елиас „Общественият натиск към самопринуда”, стр. 241

начин индивидът е в позицията на контролиран, но и на контролиращ. Той е едновременно и носител на Нормата и гарант за спазването ѝ.

Вратата

Вратата поставя ясната преграда между „вътре” в пространството и света извън него. Тя е отвор, през което трябва да мине субекта, за да влезе или излезе.

2.2.2. Вътрешна артефактична структура на гарата

Тук обект на анализ е вътрешната вещна структура на гарата и задачата ми е да покажа как артефактите дисциплинират и създават у индивида механизми на саморегулация и контрол. Ще направя разграничение между „традиционни” вещни регулатори и „модерни” вещни регулатори.

- Традиционни вещни регулатори

Пейките

Пейките са публични вещи. Тяхната регулативна функция е да предзадават какви да бъдат движенията и позите на индивидите в публичното пространство. В този смисъл пейката е носител на публичната Нормата на поведение. Във взаимодействието си с публичната вещь тялото на индивида не среща противодействие. Тялото „приляга” по вещта, то се „залепва” за нея.

Пейката задава и определя на пътника мястото, където трябва да бъде във времето на неговия престой в пространството на гарата. Пейката групира индивидите и ги разполага на място удобно за наблюдение за другите социални регулатори като камерите и полицията. Пейката задава пространственото разположение на пътниците в гарата. Тя ги сортира по реда, който гарата задава. Пейката „казва” на пътника къде трябва да бъде, докато чака.

Другата функция на пейката е да социализира хората. Тя „нарежда” хората едни до други и спомага за създаването на микро гарови общества в това пространство.

Социално-регулативна функция на пейката се наблюдава и в пространственото ѝ разположение в гарите. Пейките са така наредени, че всеки да поддържа връзката „виждам – виждан съм” с останалите. По този начин у индивида се създава усещането за постоянно наблюдение от всички във всеки един момент, което води до изграждането у

субектите на механизми на самоконтрол и самопринуда, които да регулират действията и поведението им.

Лампата

Лампата е уред за осветление. Лампите в пространството на гарата са така разположени, че е осветено навсякъде. В гарата няма разлика между ден и нощ и е винаги светло. Подобно на Паноптикума, това създава усещането у индивидите, че са непрекъснато открити за наблюдение, което води до саморегулиране на поведението и действията. Лампата създава „прозрачност за действията” на всеки, намиращ се в пространството на гарата и в това се изразява и регулативната ѝ функция.

В коридорите на гарата лампите имат функцията на пътеводител за пътниците. Те са разположени в успоредна линия по дължината на стените на гарата, подобно стрелка, показваща посоката на движение.

Стълбите

Друг артефакт, регулиращ поведението на индивидите са мраморните стълби, заменени днес от ескалаторите. Стълбите показват посоката на движение – нагоре или надолу, без да предоставят право на избор на индивида и той е длъжен да мине през тях. Те регулират телодвиженията на индивида.

Информационното табло

Информационните табла в механични цифри и букви, както и „говорещите” плазмени екрани имат регулиращата функция на упътват заминаващите пътници. Таблата дават непрекъсната информация за маршрута на влаковете и съответно за часа на тръгването или пристигането им. Те са един вид „невидими” регулатори, защото създават у пътуващите или чакащите ”автоматично работещ механизъм”⁵, според които те минути преди пристигането или заминаването на влака се отправят към пирона на гарата.

Часовник – място и функция

⁵ Н. Елиас „Общественият натиск към самопринуда”, стр. 241

Всяка гара в света има един артефакт, който е задължителен за нея – това е часовника. Разположението му в гарата е винаги на видно място, най-често в центъра ѝ, така, че да бъде видян от всеки - пътник, служител или посетител на гарата, независимо в коя точка на това място се намира. Онова, което характеризира отношението на власт на часовника над индивида е „начина на неговото действие”⁶. Времето в това пространство е много по-забързано. Интензивността му се дължи най-вече на постоянния информационен поток, който върви по високоговорителя и този, който се изписва на табло.

Часовникът има регулираща функция над индивида задавайки и показвайки му интервала от време, в който той е част от публичността на гарата и има правото да употребява нещата ѝ. Той създава ограничението на пътника да се разполага във пространството на гарата само във времеви интервал задаван му от него. Часовникът рамкира времето, в което субекта има възможността да употреби артефактите на гарата и да бъде неин „притежател”. Единствено той има силата да наложи на индивидите да не употребяват публичните вещи на гарата изобщо.

Часовникът притежава контролираща функция спрямо всички в публичното пространство на гарата, независимо дали са пътници, чакащи, посетители или са част от персонала. Пътникът не може да съкрати или увеличи времеви си престой в публичното пространство на гарата, той единствено може да го „разбере” посредством часовника.

Гарата в Модерността

Трансформацията на гарата до днешната модерност се налага, както от увеличаването на броя преминаващи пътници, така и от налагането на нов тип управление, довеждащ до по-свободен режим на живот, а от там и нови социални регулативи, имплантирани в модерната гара. Гарата като плод на модерността придобива индивидуалност и собствен арсенал от социални регулатори.

⁶ Фуко, М. „Властта”, Стр. 75

„Под модернизационен процес ще разбираме: - преднамерено, волево и следователно властово конструиране на определен тип социална реалност”⁷

Модерни вещни регулатори

С развитието на модерната гара се зараждат и много нови форми за социална регулация. Някои от основните нововъведения в пространството на гарата са въвеждането на камерите, металните детектори, детектори за взривни вещества, автомати за издаване на билети и преносимите интернет пултове за информация.

Детектори за метал

В последните няколко години в модерните гари се имплантираха нови социални регулатори – детектор за метални предмети и детектор за взривоопасни вещества. Нуждата от тяхното въвеждане е следствие от терористичните актове по Лондонските гари. Детекторите за метал и взривоопасни материали налагат на пътниците нов начин на подредбата на багажа си и на личните си вещи. Гарата със своите детектори налага регулация още преди човек да влязъл в нея. Пътникът трябва предварително да се съобразява с правилата на гарата още от подредбата на багажа си в къщи. Той е принуден да се стандартизира до нужните изисквания на гаровото пространство, още преди да е станал част от него. Металните детектори имат силата да ограничат пътника от неговите лични артефакти, с които той борави в останалия свят като джобно ножче или вилица. По този начин модерната гара с поставянето на детектори за метал регулира кои индивиди могат да преминават през нея и кои не. По този начин гарата предначертава определения модел пътник.

Камерата

Друго социално регулиращо „оръжие” на гарата е камерата. Камерата е нововъведение от няколко години и подобно на металните детектори и детекторите за взривоопасни вещества се въвежда от съображение за сигурност. Камерата в публичното пространство на гарата е артефакт, записващ и контролиращ поведението на пътниците

⁷ Димитров, Г., „Годишник на Софийския Университет „Св. Климент Охридски”, Том 94, Стр. 41

във всяко едно кътче на гарата. Ефекта, който се поражда в съзнанието на пътника е „състояние на постоянна видимост, което осигурява автоматично функционирането на властта”⁸. Пътниците са поставени в ситуацията, в която са поставени хората в Паноптикума.

Както в Паноптикума, така и с камерата се разлага връзката на „виждам –виждан съм”. Пред камерата ти си само виждан и не можеш да виждаш. Камерата осигурява социална прозрачност на действията на индивидите и налага да бъдат отговорни за всичко което правят. Тя поставя индивида в състояние на „постоянен самоконтрол, към който отделният човек все повече бива приучаван, да се опитва да намалява контрастите и внезапните промени в поведението, афектния заряд на всички прояви. Отделният човек е тласкан към преобразуването на цялата душевност в смисъл на непрекъснатото, равномерно регулиране на инстинктите му и неговото поведение във всички посоки”⁹.

Разликата от Паноптикума, е че камерата не е в центъра на гарата и всичко да е около нея. Камерите са разположени на множество и най-различни места в гарата. Това разположение за разлика от Паноптикума дава дори по-добра възможност за наблюдение над индивида. В Паноптикума килиите са разположени в кръг около централната кула, в която затворниците предполагат, че има пазач, който ги наблюдава. Това разположение позволява въпреки стъклените килии, затворниците да извършат действие с гръб към кулата, което ще остане незабелязано от пазача. Това действие може да бъде жест с ръцете на затворниците, който в модерната гара ще бъде записано от някоя от камерите в нея. По този начин пътниците са постоянно виждани, но за разлика от Паноптикума техните действия са и запаметявани.

Камерата позволява да се записват всички действия, което премахва физическата нужда да има някой зад нея. Това е и втората разлика от Паноптикума. В Паноптикума хората се чувстват наблюдавани, но тук съществува вероятност да не са наблюдавани, защото в кулата не е сигурно дали има човек, който да ги наблюдава. Това създава в индивидите и готовността за риск, готовността да действат на базата на това, че те не са сигурни в наличието на човек в кулата и могат да извършат дадено действие против правилата.

⁸ Фуко, М. „Надзор и наказание” стр. 210

⁹ Н. Елиас „Общественият натиск към самопринуда”, стр. 247

В модерността несъвършенствата на Паноптикума са „излекувани” с въвеждането на камерата. Тя позволява освен пътника да се чувства постоянно наблюдаван, да е и сигурен, че неговите действия, ако не са наблюдавани в момента, ще бъдат наблюдавани в бъдеще. „Реалното подчинение механично се ражда от едно въображаемо отношение. Така че не е необходимо да се прибегва до силови средства”¹⁰. С нововъведението на камерите като „регулативно оръжие” се улесняват действията на полицията в гарите.

Интернет конзолите

Друг иновативен социален регулатор са и информационните интернет пултове. Интернет конзолите за информация са разположени така, че да може във всички главни точки на гарата пътникът да достигне до желаната информация за него.

При тях се губи социалния контакт с хората от информационните кабинки. Пътникът има възможността да не черпи информация от служителите в информационната кабинка. Информационните интернет конзоли предлагат всичката възможна информация свързана с гарата. Интернет пултовете показват на хората кога и къде трябва да бъдат, посочват посоката им на движение и свидетелстват за тяхната ограниченост във времето. Пътниците за зависими от съдържанието, което е в информационните пултове, движат се и регулират поведението си спрямо информацията вътре. Информационните интернет пултове диктуват посоката и начинът на движение на субектите. Те са информационни табели променящи съдържанието си, в зависимост от информацията, която иска пътника.

Разликата от информационните табели, е че те предлагат персонална информация, само на един пътник в гарата и нямат видимост от всички, което ги превръща в персонален артефакт на гарата осигуряващ индивидуален план за действие на пътника.

Другата разлика от информационната табела, е че те предлагат всичката възможна информация за гарата (цени на билети, дестилация на влаковете, време на пътуването на влаковете, брой спирки по определена дестилация, час на заминаване на влаковете и т.н.).

3. Други регулатори в пространството на гарата

¹⁰ Фуко, М. „Надзор и наказание” Стр. 211

С цел по-детайлно вникване в проблема ще разгледам регулиращата роля и функции на билетчето в пространството на гарата

Ролята на билетчето в гарата.

Билетчето в гарата играе ролята на гаров паспорт. Всеки пътник придобил се с билетче получава сериен номер, подобно на номера на личната карта. Посредством серийния си номер, билетчето легитимира публичността на пътниците. То създава част от обществото на гарата, която може да се идентифицира като „законно” пребиваваща пространството на гарата и можеща да консумира „легитимно” публичните вещи на гарата, поради „привилегията”, дадена им от билетчето.

С притежаването на билетчето индивидът не е вече просто посетител, създаващ общата публичност на гарата, а той вече е и част от общността на заминаващите пътници.

Друга социално регулираща функция на билетчето, е че то задава и времевия интервал, в който субектът има право да употребява публичните вещи на гарата.

В съдържането на билета има заден час, в който пътникът си е закупил билета и час, в който той ще напусне гарата. С часът на закупуване на билета отбелязва началото, в което субектът получава легитимност. Той посочва времевия интервал, в който индивида е станал съсобственик на гарата. Часът на тръгване на влака показва времето, до което пътникът има право да ползва публичните вещи на гарата.

Билетчето насочва пътника на къде трябва да отиде и какво трябва да прави по време на престоя в гарата, като определя през какви социални регулатори, като електрически врати в фотоклетки или ескалатори, пътника ще трябва да премине, за да достигне до превозното средство, с което ще пътува.

Благодарение на билетчето индивида има възможността да отваря врати с магнитен детектор и да преминава през полицията. То играе ролята на пропуск, с който пътникът получава правото да преминава през забранените зони за останалите посетители на гарата. То е и пропуск, с който индивидът е задължен преминава през тези забранени зони.

Билетчето е освен паспорт идентифициращ субекта в гарата, но и правилник, задаващ правилата на тази гара.

Освен това билетчето йерархизира публичното пространство на гарата.

Първата форма на йерархизиране е при самото закупуване на билетчето. Тогава публичността на гарата се разделя на такава притежаващи „легитимно” право на консумация на публичните вещи на гарата и на такава, които не притежават такава.

Втората йерархизираща функция на билетчето, е че в неговото съдържане то разделя пътниците на две или три класи. На билетчето е изписано в коя класа индивидът трябва бъде настанен. По този начин субектът бива йерархизиран, получавайки правото на достъп до забранените зони за другите пътници от по-ниските класи. Пътуващите в първа класа получават правото на VIP място в определени заведения, както и правото на безплатна закуска в тези заведения (McDonald's & KFC и др.), което ги задължава да ги употребят. Йерархизирайки билетчето разпределя посоката на движение на пътниците, по правилник, който гарата е определила.

Йерархизирайки и регулирайки действията и поведението на индивидите в пространството на гарата, билетчето се явява форма на контрол, която задава кои входове и изходи за кой са отворени или затворени. Билетчето е форма на контрол, задаваща посоката на движение и начинът, по който трябва да се движи индивида. То задава времето, през което субектът ще бъде част от публичното пространство на гарата и ще употреби вещите й. Билетчето се явява своеобразна индивидуална карта за всеки индивид, съдържаща мястото, където пътника трябва бъде и задаваща начина на неговото поведение, за да стигне до превозното си средство.

Б. Видими социални регулатори в пространството на гарата

Роля на полицията в пространството на гарата

Публичното пространство е поле, където индивидите са свободни субекти, а „властта се упражнява единствено върху свободните субекти, доколкото те са „свободни” във възможното поле”¹¹. Ролята на полицията в гарата е идентична на тази във „външния свят”, но не е същата. Полицията несъмнено е улеснена в регулативна си функция с въвеждането на камерите, но е и много по-натоварена от ролята си „вън” от гарата.

¹¹ Фуко. М „Властта” Стр. 76

Полицията освен, че има социално дисциплинираща функция, тя е задължена да бъде и информирана относно правилника на гарата. Полицията в пространството на гарата има информационна функция. Въпреки създадените информационни интернет конзоли, полицията е натоварена със задачата да бъде винаги информирана относно правилника на гарата. Полицаяте заемат ролята на подвижни информационни стени при пристигането на влакове и насочват пътниците към правилните изходи и следването само на една посока на движение. Пътниците са принудени да спазват социално ограничените рамки на гарата, посредством отношението на полицейската власт.

Полицията е социалния регулатор на гарата, който може да замени артефактичните социални регулатори като информационни табели, часовника, стените и видео камерите.

Главната функция на полицията е дисциплинарна, да създава видимата представа на индивидите, че са наблюдавани, че съществува социално дисциплинарно поле.

Полицията показва властта си, като при създаване се безредие демонстрира публично своята сила. Полицаяте са като „оръжия“ на камерата, които при нарушаването на правилата на гарата са тези, които нормализират реда в публичното пространство на гарата.

Важна функция на полицията, която е характерна за гарата е и нейната роля като социален регулатор посредством отношението на физическа власт. „Отношението на власт е съвкупност на действия върху други действия: то влияе върху възможното поле, в което се висва поведението на действащите субекти”¹²

Силата на дисциплинарната власт посредством физическото насилие позволява създаването на нова функция на полицията в гарите.

Заключение

Направеният анализ е само една специфична гледна точка на публичното пространство на гарата от призмата на видимите и невидими социални регулатори, които действат в рамките на това пространство. С описването им се опитам да дам отговор на въпроса как е възможна дисциплинираността в публичните пространства и как се

¹² Фуко, М., „Властта” Стр. 75

осъществява тя. Целта ми беше да открия по-скоро неявните социални регулатори в пространството на гарата и да покажа как артефактивната структура на това място прави възможна дисциплинираността у поведението на индивида и как публичните вещи налагат създаването у субекта на механизми на самоконтрол, самопринуда и саморегулация.

Използвана литература:

1. Еалиас, Норберт, „Относно процеса на цивилизация”, том 1, издателство Атика, 1999г.
2. Хабермас, Юрген, „Структурни изменения на публичността”, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 1995г.
3. Димитров, Георги, „Годишник на Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Книга Социология, Том 94, София, 2003г.
4. Фуко, Мишел, „Надзор и наказание”, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 1998г.
5. Фуко, Мишел, „Властта”, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”
6. http://en.wikipedia.org/wiki/Helsinki_Central_railway_station
7. Николова, Нина, „Полианатомия на модерния човек”, Издателска къща, „Критика и хуманизъм”, София, 2001